

Tři roky terénních průzkumů na poli performativního umění

Terén, pole performativního umění, oslavil na konci září 2022 tři roky působení na (nejen) brněnské kulturní mapě. Svou činnost tato dramaturgická a produkční platforma oficiálně zahájila v říjnu 2019 jako třetí scéna Centra experimentálního divadla (CED) vedle Divadla Husa na provázku a HaDivadla. Pod jeho hlavičkou či v různých koprodukcích dosud vzniklo devět reprízovaných inscenací, performancí nebo jinak definovaných scénických děl. A také celá řada jednorázových projektů, například v podobě happeningů, instalací a koncertů. Jak významnou stopu po sobě zatím zanechal?

IVA HERIBANOVÁ

Terén byl založen v návaznosti na nástup Miroslava Ošchatky do funkce ředitele CEDu v září 2018 (od vzniku instituce v roce 1992 až do té doby danou pozici zastával Petr Oslzlý) a ukončení činnosti Divadla U stolu Františka Derflera, které fungovalo od roku 1988 (pod CEDem působilo od roku 1998). Na rozdíl od dalších dvou scén CEDu Terén nemá vlastní soubor. K vytváření děl zve hostující umělce a umělkyně nejen z divadelní sféry, kterým poskytuje potřebné dramaturgické a produkční zázemí. Jeho tým zpočátku tvořilo pět stálých zaměstnanců a zaměstnankyň – umělecký ředitel Matyáš Dlab, dramaturg Lukáš Jiříčka, produkční Soňa Borodáčová, Barbora Doležalová na pozici marketingu a PR a Jonáš Garaj coby technik – a tento počet stoupl za tři roky na sedm. Obdivuhodná rozsáhlost aktivit by ale nebyla možná bez řady dalších stálých spolupracovníků a spolupracovnic na produkčních a technických pozicích, včetně těch, kdo z událostí zajišťují fotografické a audiovizuální materiály. Od počátku své činnosti totiž Terén pracuje s vědomím prchavosti performativního umění a své aktivity i doprovodné materiály k nim důsledně zaznamenává a archivuje. Kromě materiálu na webových stránkách Terénu jsou podstatnými veřejnými místy archivace platforma Vimeo (vimeo.com/jasuteren) a sociální sítě, především stránka na Facebooku (facebook.com/jasuteren), kde je možné nalézt jasně popsaná a časově zasazená alba fotografií z akcí.

ZKOUMÁNÍ MOŽNOSTÍ SOUČASNÉHO DIVADLA

Už kostrbatý a nedokonalý výčet širšího programu v úvodu tohoto článku naznačuje, jak obtížné je dosavadní

Dětem od tří let je určena inscenace Návštěva malířky a ilustrátorky Veroniky Vlkové (na snímku) a loutkáře a scénografa Roberta Smolíka (premiéra 8. října 2022, Studio CED) FOTO ADAM HOLUBOVSKÝ, ARCHIV TERÉNU

Zvukově-divadelní mše Za bílou velrybu je při brněnských reprízách neodmyslitelně spjata s OC Dornych (režie Petra Tejnorová, premiéra 2. října 2020 v OC Dornych) FOTO ADAM HOLUBOVSKÝ, ARCHIV TERÉNU

činnost Terénu – v níž si jsou jednotlivé události rovnocenné – komplexně postihnout na malém prostoru. Jeden z bodů jeho manifestu zní: *Namísto jedné vývěsní estetiky Terén buduje estetickou diverzitu. Zkoumá rozhraní, ve kterém se může současné divadlo pohybovat a jaké nástroje si pro svou komunikaci dokáže volit.* (V celém znění je manifest dostupný na webu Terénu.) Činnost platformy tak má základy v interdisciplinaritě, mezižánrovosti, přesazích a potenciálním boření zažitých představ o tom, co je a co už není divadlo. K cílenému „laboratornímu“ zkoumání současných podob performativního umění a možností, jakými může s publikem komunikovat, slouží cyklus jednorázových děl *Nové sady*.

K jejich realizaci jsou Terénem obvykle vyzýváni tvůrci a tvůrkyně, kteří svou činností do scénické sféry běžně přilíží (nebo zcela vůbec) nezasahují. Například autorkou arteterapeutické site-specific performance *Dveře*, uskutečněné v denním stacionáři pro seniory na brněnských Vinohradech, je umělkyně, kurátorka a pedagožka Zuzana Janečková. Dveře byly jedním ze tří uměleckých projektů dosud posledních Nových sad s pořadovým číslem šest, které vznikly v pandemické situaci přelomu let 2020 a 2021. Živé konání žádného z nich nebylo dopředu avizováno – veřejnosti byly určeny až různě pojaté výstupy – archivní stopy, umístěné na webu Terénu (jasuteren.cz/archiv/nove-sady/nove-sady-6). *Nové sady 6* tak nabízel také možné odpovědi na otázku, jakých podob může performativní umění nabývat v čase pandemie.

OHLEDÁVÁNÍ PROSTOROVOSTI

Kromě vlastního souboru nemá Terén ani pevně dané působíště. Jeho události se často konají v budově CEDu na Zelném trhu, konkrétně na sklepní scéně, ve studiu v prvním patře, ale i v katakombách. Stablinějším místem ukotvení aktivit se rovněž stala část vyklizených skladových a administrativních prostor OC Dornych u hlavního nádraží. Bohužel i přes jeho

Pátým dílem cyklu Nové sady byla intervence do brněnské městské krajiny Poslední večere 2020 (připravil kolektiv RFK, titulní performance proběhla 11. září 2020 na Moravském náměstí v Brně) FOTO ADAM HOLUBOVSKÝ, ARCHIV TERÉNU

architektonický význam čeká bývalý obchodní dům Prior v jarních měsících tohoto roku demolice. Během roku 2022 proto Terén spolupřepočítal několik komentovaných architektonických prohlídek OC Dornych – před tamními reprízami inscenací budovou provázeli theoretici architektury z Brněnského architektonického manuálu a FA VUT.

Svou činnost Terén směřuje také do galerií. V Domě umění města Brna uvádí inscenaci polského režiséra Wojtka Ziemilského *SEX* (premiéra proběhla formou online streamu 19. dubna 2021). Šest performerů v ní usedá k jednomu stolu, kde se jejich těla stávají spíše součástí instalace, zatímco komunikace mezi nimi se odehrává především ve sdíleném tabulkovém dokumentu, v němž společně utvářejí literární krajinu (o projektu psala v DN 10/2021 Barbora Etlíková). Během roku 2022 se Terén přímo kurátorsky podílel na programu *Intermezzo* pardubické galerie GAM-PA. Projekty zvolené Dlabem a Jiříčkou do sekce *Slučování vrstev* sdílely rys vstupu do veřejného prostoru, na němž se umělci participuje publikum.

Nejvýraznější intervencí do brněnské městské krajiny byl v září 2020 pátý díl Nových sad s názvem *Poslední večere 2020* v režii křesťansko-feministického ekumenického uskupení RFK. V parku na Moravském náměstí se odehrála zahajovací performance, na kterou navázal dvoudenní program workshopů, přednášek, promítání a diskusí na téma sexuálního násilí v římskokatolické církvi a rostoucí konzervativně-náboženské radikalizace v Evropě. Dočasnou zónou pro setkávání se stal velký růžový

nafukovací kostel, jehož vchod připomínal vulvu.

Ačkoli výchozí prostor hraje ve všech projektech Terénu zásadní roli, většinu reprízovaných inscenací lze převést do jiných lokací. Například *zvukově-divadelní mše* Petry Tejnorové *Za bílou velrybu* (premiéra 2. října 2020), která je při brněnských reprízách neodmyslitelně spjata s OC Dornych, byla v květnu 2022 uvedena na Nové scéně Národního divadla. Naopak zcela nepřenositelné je bytové divadlo Jána Sedala *Vyplním šaty své tělem svým* (premiéra 3. března 2020), odehrávající se přímo v obývacím pokoji tohoto všestranného divadelníka, v roce 2021 oceněného Thálií za celoživotní mistrovství v oboru alternativního divadla. O inscenaci, která se v rámci 27. ročníku festivalu ...příští vlna/next wave... stala Projektem roku, vznikl krátký dokumentární film v režii Anny Babjárové, veřejně dostupný na Vimeo kanálu Terénu.

PŘEKRAČOVÁNÍ HRANIC

V roce 2022 Terén vykročil i za hranice republiky, když se stal jedním z devatenácti evropských subjektů podpořených projektem Kreativní Evropy Perform Europe (ve vícekolovém výběrovém řízení uspěl v konkurenci celkem 1 327 subjektů). Díky tomu vyvezl dvě své inscenace do nezávislého produkčního centra Tatwerk v Berlíně a kulturního centra Tranzit House v rumunské Kluži. Jedním z nich byla performance pro jednoho diváka *Insider: Odkrývání reality* (poprvé uvedena v listopadu 2019 na Sklepní scéně CED), za kterou stojí mezinárodní kolektiv vedený umělkyní Cristinou Maldonado původem z Mexika. *Insider* se odehrává na pomezí virtuální a fyzické reality a nabízí jedinečný zážitek prozkoumávání recepce vjemů v různých vrstvách prožívání, jejichž vzájemnou propustnost nebo kontrastnost si běžně ani

neuvědomujeme. Druhým vyvezeným projektem byla vizuální performance mezinárodního kolektivu umělkyň *PYL: Reality Surfing* (premiéra 7. října 2021, Alfred ve dvoře), v níž se scénografické prvky stávají autonomními aktéry v celku jevištního dění.

Díky Perform Europe se také v březnu 2022 Studio CED na 36 hodin proměnilo v útočiště pro komunitní pobývání, odpočinek a sdílení zkušeností první generace migrantů v Brně a České republice. Jednalo se o *Becoming Czech*, první díl ze série rezidenčních projektů bulharské umělkyně Lory Krastevy žijící ve Velké Británii. Terén projektu poskytl produkční zázemí a společně s Krastevou vypsal open call, z něhož byly vybrány tři umělkyně pro tvůrčí spolupráci. Otázky národní identity, sounáležitosti a migrace Krasteva následně rozvíjela i v případě *Becoming Romanian* v Bukurešti, *Becoming Alman* v Berlíně a *Becoming British* v Sheffieldu.

Hraniční transfery se v minulém roce staly výchozím tématem i v případě autorské bilingvní inscenace *Die Reise* v režii Anny Klimešové. Na jejím vzniku Terén spolupracoval s Landes-theater Niederösterreich v Sankt Pölten, kde také 7. května 2022 proběhla její rakouská premiéra (česká následovala 19. května na Sklepní scéně CED). Od překračování hranic mezi česko-rakouskou krajinou se tvůrci dostávají k hlubším tématům společné kulturní paměti.

CELOROČNÍ PŮSOBNÍ A VIZE BUDOUCNOSTI

Svou činnost Terén nestrukturuje do divadelních sezon, program realizuje celoročně. V letních měsících posledních dvou let se uskutečnily dva třídílné cykly mezinárodních site-specific výstavních projektů v katakombách CEDu. V létě 2021 to byla série *Spooky Butt* kurátorovaná Šimonem Kadlčákem a Danielem Hüttlerem, zabývající se otázkami tělesnosti. O rok později se cyklus výstav s názvem *Order of Sonic Chaos* v kurátorské koncepci zvukového umělce Jonáše Grusky zaměřil na audiovizuální instalace, v nichž byl akcentován především jejich akustický rozměr – katakomby se staly laboratoří možnosti, jak v tomto prostoru pracovat se zvukem. Podstatnou součástí obou cyklů byly doprovodné komentované prohlídky, artist talky a performance. Jedinečný zážitek představovala obzvlášť elektronická hudební performance uměleckého dua MSHR, jemuž patřil druhý blok cyklu *Order of Sonic Chaos*. Dvojice původem ze Spojených států, tvořená Birchem Cooperem a Brennou Murphy, zvukově a vizuálně naprosto ovládla sklepní scénu nad katakombami. Určitě jsem nebyla jediná z desítek návštěvníků, na koho performance měla až hypnotizující účinky.

V srpnu 2021 a v červnu 2022 Terén ve spolupráci s HaDivadlem realizoval dva ročníky společného události *Dům kultury a ...*, jejíž program sestavují osobnosti působící mimo oblast divadla. Cílem prvního ročníku nazvaného *Dům kultury a únavy* (kurátorovaný výtvarnou umělkyní Katarínou Hládekovou a sociologem Vojtěchem Peckou) bylo mezioborové ohledávání možnosti trávení volného času, který se v období lockdownů pro řadu lidí ještě více než kdy dřív promísl s časem pracovním. Druhý ročník *Dům kultury a naděje* (kurátory byli audiovizuální umělkyně a aktivistka Katarína Gatialová a Adam Čajka, lektor metody nenásilné komunikace a člen nerůstové sekce organizace NaZemí) si kladl ústřední otázku *Co je to dobrý život?* a účastníkům nabízel příležitost ke společnému tvarování budoucnosti v sérii participativních aktivit. Na rozdíl od Domu kultury a únavy, jehož program byl volně otevřený všem, kdo si zakoupili permanentku na opakovaný vstup, byla základní část druhého ročníku omezena maximálním počtem těch, kdo se jasně strukturovaného celodenního programu účastnili. Událost tak poskytla intenzivnější zážitek

s potenciálem dlouhodobého přetrvání vjemů a nabytých podnětů. Společně tvarování budoucnosti bylo východním bodem i v případě audiovizuální instalace **Tvorba budoucnosti**, kterou Terén připravil pro oslavy třiceti let existence CEDu. Na akci **30 CED** (1. října 2022) v ní byl předložen imaginární návrh přestavby areálu na Zelném trhu, jež by se v roce 2052 uskutečnila podle podnětů a přání aktuálních zaměstnanců instituce. Na koncepci a realizaci instalace s Dlabem a Jiříčkou spolupracovali architektka Eva Truncová a studentka divadelní produkce Kristýna Businská.

PROPOJOVÁNÍ DIVÁCKÝCH KONTEXTŮ

Vedle toho, že se v Terénu mohou realizovat typy projektů, které bychom si častěji spojili spíše s nezávislou scénou než se subvencovanou kulturní

institucí, je jeho program schopný oslovovat diváky napříč zájmovými spektry. V důsledku aktivního propojování různých přístupů, oborů a kontextů se na jeho akcích mísí lidé se zájmem o alternativní divadlo, výtvarné umění nebo současnou experimentální hudbu, kteří by se za jiných okolností v jednom publiku nesešli. Tento spojovací potenciál byl patrný už na **Terénní úpravě**, týdenní přehlídce, kterou na začátku října 2019 platforma zahájila svou činnost. V rámci ní se uskutečnilo několik koncertních performancí výrazných zástupců současné hudební scény, hostování projektu **Super Night Shot** britsko-německého uskupení Gob Squad, scénická podoba původně rozhlasové inscenace **Oidipa** Andrého Gida s hudbou Bohuslava Martinů i na nejmladší publikum orientovaný celodenní **Dětský program Teréňák**.

Ve snaze o generační propustnost Terén pokračuje i nadále. Zatím

Ve vizuální performanci mezinárodního kolektivu umělkyně PYL: Reality Surfing se scénografické prvky stávají autonomními aktéry (PYL tvoří Světlana Silič, Maria Komarova, Anna Romanova a Theresa Schrezenmeir, premiéra 7. října 2021, Alfred ve dvoře) FOTO DENISA RÖMEROVÁ, ARCHIV TERÉNU

poslední inscenací platformy je **Návštěva** (premiéra 8. října 2022) určená dětem od tří let. Výsledkem spolupráce malířky a ilustrátorky Veroniky Vlkové a loutkáře a scénografa Roberta Smolíka je imerzivní zážitek zesílených smyslových vjemů. Studio CED se stává současně výstavním i hracím prostorem, v němž publikum usedá okolo rozvětveného stolu zamlklé hostitelky. V této roli Vlková animuje loutky (snové bytosti, které taky přišly na návštěvu), nechává mezi diváky kolovat originály svých maleb a především provádí procesem vzniku barev z květin, koření

nebo ovoce. K intenzivním zrakovým a čichovým počítkům se postupně přidá i hmat, když performerka před dětské diváky rozprostře velký papír a vyzve je ke tvorbě kolektivní malby za použití právě vzniklých barev

a různých typů štětců. Vše probíhá v pomalém, místy až meditativním tempu, umožňujícím hluboký ponor do prožívané situace. Zazní naprosté minimum slov, navíc pronesených na hranici slyšitelnosti – nejsou potřeba.

Musí nás zdánlivé radosti jen těšit?

Zatímco o depresích slycháváme díky dnes už poměrně funkční osvětě často, chronická úzkost bývá mnohdy opomíjena či podceňována. V nové inscenaci divadla Masopust **Tisíce radostí** se však ocitá v hlavní roli.

Režijně-dramaturgické duo Boris Jedinák – Petr Jeřábek volně zpracovalo autobiografickou knihu *Můj život s úzkostí* novináře Scotta Stossela. Zápětka přejatá z předlohy působí banálně, ale jen na první pohled. Mladí snoubenci Klára a Pavel jsou tak nervózní před svatebním obřadem, že se jej pro jistotu rozhodnou uspořádat na zkoušku. Trpí totiž úzkostí, která je přepadá zejména v emočně vypjatých situacích.

Na jevišti se objevuje jen dlouhý stůl, závěs a piano, což předznamenává, že důraz bude kladen na herecké vyjádření tématu. Inscenace velmi výrazně staví na improvizaci a participaci publika, bez něhož by „hru na divadelní obřad“ nebylo možné provést – diváci totiž představují svatebčany. Při vstupu do sálu je srdečně vítá Petr Jeřábek coby nadšený „svatební manažer“, svědek ženicha Olda. Radí jim, kam se mají usadit, na každé židli

totiž leží kartička se jménem nějakého člena rodiny. Snoubenci mezitím pochodují po jevišti, hlasitě vzdychají, mnou si ruce a svou nervozitu se pokoušejí zamaskovat křečovitým úsměvem, později patetickými proslovky. Aktéři s publikem průběžně řeší detaily svatby, ale dojde i na výraznější akce. Žena z přední řady musí například vystoupit coby maminka ženicha a pogratulovat jemu a jeho nastávající ke sňatku. Jindy trojice sentimentálně vzpomíná na společný zážitek a nutí vybraného hosta, aby se zapojil do vyprávění, jako by tam byl s nimi. Diváci se tak často ocitají v trapné situaci, což v hledišti vyvolává obavy, kdo přijde na řadu jako další.

Inscenace žánrově odpovídá tragikomedií a pracuje s výraznou nadsázkou. Představení je především hereckým koncertem Petra Jeřábka, který coby obsedantně kompulzivní svědek ženicha Olda zdařile komunikuje s diváky a se vši empatií je začleňuje do hry. Méně prostoru k verbálnímu projevu dostává v roli servírky Karin Sára Halušková, která se však obehne i beze slov a skrze brilantní gestiku a mimiku se jí daří rozesmát celý sál.

Například při nacvičování krájení svatebního dortu utrápeně koulí očima a svým výrazem dává najevo, že by se rituálu raději neúčastnila. Ženich Pavel se ve ztvárnění Radka Melší oddává melancholii, působí jako duchem nepřítomný. Jeho vnitřní svět se vyjevuje v záblescích tragikomických představ – nevěsta coby útočící krvelačná bestie – i poetických výjevů: oděný ve

Petr Jeřábek coby svědek Olda a Lucia Čížinská v roli nevěsty Kláry FOTO LUCIE URBAN

skafandru například utíká za neméně úzkostlivým skladatelem Fryderykem Chopinem, kterého ztvárnil sám režisér Boris Jedinák, a nechává se unášet jeho hudbou. Chopin do dění vstupuje kromě hry na klavír i monology, ve

kterých popisuje, jak ho vypjaté emoce omezují v běžném životě. Skrze tato fantaskní intermezza se úzkost ukazuje jako příležitost vnímat svět z jiné perspektivy. Komicko-úzkostnou atmosféru bohužel rozbíjí Lucia Čížinská v roli nevěsty Kláry. Počíná si velmi křečovitě, nadužívá gesta a mluví velmi hlasitě, jako by chtěla překřičet ostatní. Na rozdíl od svých kolegů, kteří volí spíše civilní projev, zabředává do typového herectví a prvoplánově naplňuje šarži hysterky.

Jinak ovšem nelze Tisícům radostí nic vytknout. Tvůrcům se daří vyvážit humor a nadsázkou tak, aniž by úzkostné stavy banalizovali. Během představení člověk zároveň vnímá neobvyklou pospolitost: jak participující diváci, tak improvizující herci se potýkají s nejistotou a zakoušejí jistou formu úzkosti. Všichni jsou takřka na stejné lodi a baví se na vlastní účet. I díky tomu se na konci dostaví uvolňující účinek.

PETRA KUPCOVÁ

Divadlo Masopust, Praha – Boris Jedinák, Petr Jeřábek a kol.: Tisíce radostí. Režie a dramaturgie Boris Jedinák a Petr Jeřábek, scénografie Michaela Semotánová, hudba Petr Erbes. Premiéra 21. prosince 2022 v Eliadově knihovně v Divadle Na zábradlí.

Strkat prsty do vlastních ran

V tolika třech speciálních předváděcích uvedeních představilo HaDivadlo nový projekt **Než skončí válka**, v němž pět ukrajinských uprchlíků reflektovalo svůj život v Česku. Dokumentární inscenaci režíroval jejich krajan a student Divadelní fakulty JAMU Max Nowotarski. Válečný exodus takto získal až nepříjemně hodnověrnou podobu, i když výsledný tvar měl ještě poněkud daleko ke kompaktnímu celku.

Pro režiséra šlo už o druhou spolupráci s brněnským divadelním domem. Poprvé se podílel na akci *Palianytsia – Den ukrajinské kultury*, která se tu konala 23. března 2022, tedy bezprostředně po zahájení ruské invaze na Ukrajinu. Tehdy ukrajinské dívky a ženy sdílely čerstvé zkušenosti s útekem z rodné země. Jenže válka graduje a vleče se. A tento drsný fakt Nowotarského motivoval, aby posunul spolupráci s krajany divadelně dál. V inscenaci **Než skončí válka** už nedominuje téma útěku, režisér se zaměřil na každodenní realitu příchodících tady v tuzemsku, jejich postupné začleňování se a zapouštění kořenů ve zcela novém prostředí, kdy člověk navíc stále marně doufá v návrat domů.

Nowotarski spolu dramaturgem Matějem Nytrou na úvod představí jednotlivé aktéry, kteří následně vstupují

do hracího prostoru a vyprávějí svoje příběhy: Artem, dvaadvacetiletý student matematiky z Kyjeva; Valerija, osmadvacetiletá lékařka z Doněcké oblasti; Illja, sedmnáctiletý student ze stejného regionu; Anna, jednatřicetiletá vdaná hudebnice z Kyjeva s tříletou dcerou (vystupuje též); Julianna, vdaná třiatřicetiletá umělkyně z Užhorodu taktéž s malým synkem (produkce se neúčastní). Všichni přišli do Brna a blízkého okolí vloni na jaře. Sám Nowotarski, svobodný a bezdětný osmadvacetiletý rodák z ukrajinské Vinnyce, přijel do tuzemska studovat v polovině loňského února, tedy krátce předtím, než Rusové jeho zemi napadli. Ve svých projektech se zaměřuje na

Lékařka Valerija Bojčenko do České republiky přijela 5. března 2022 z Doněcké oblasti FOTO MAREK MALÚŠEK

opěradlem a symbolickými kořeny vrůstajícími do podloží. Podlouhlé pojízdné jeviště se posléze rozloží jako dílky puzzle. Prostá scéna Aliny Bodra konvenuje s tématy večera: Dá se najít budoucnost v jiné zemi, jež sice poskytuje bezpečí, ale stále jen jako provizorium? Je možné se integrovat a zapustit nové kořeny? Poblíž jeviště mixuje hudbu Jasja Sajenka; celý projekt je téměř výhradně v ukrajinské gesci.

V nastiňovaných zlomcích pocitů, zkušeností a zážitků vzlíná kupříkladu kuchařský kurz, péče o malou dcerku, přednášky a práce na výzkumu, večerní volejbal s účastníky kurzu češtiny, volba šatů, večírek s přáteli a další všední, naoko banální témata, jež ale stvrzují normální život. Ze slovních útržků ovšem postupem času jasně vyvstává, že to s uprchlickou asimilací není pranic jednoduché kvůli problémům na české půdě i uvnitř aktérů samotných.

Dokumentární povahu projektu výtečně podtrhuje fotografická intervence Marka Malúška. Na projekci vidíme soubor portrétů, ale také zcela všední výjevy, záběry a osobní fotografie pořízené samotnými aktéry. Nad hlavami publika tak vznikají jakoby další mikropříběhy, v nichž je zachycena šílená ambivalentnost osobní situace mladých lidí, jejichž původní domov se

mění v krvavé, totálně zničené bitevní pole. Inscenace **Než skončí válka** je tak vlastně jakousi vivisekcí reálných i mentálních světů účinkujících, kterým zároveň slouží i jako bezmála terapeutická sebereflexe. Tíhu jejich zkušenosti si však české publikum dokáže jen stěží představit a je dobře, že se tvůrci obešli bez pomyslného citového vydírání prostřednictvím fotografických ukázek konkrétních válečných hrůz. Místo toho z individuálních osudů jemně, nenuceně, ale o to výmluvněji stavějí onu přírůžnou dvojznačnost zobrazovaného, kdy zahraniční válka a tuzemský mír pro zúčastněné tvoří minové pole plné pochyb, strachů a ještě dlouho nehojených a vlastně i nezhojitelných ran. Přítomní do nich po způsobu nevěřících Tomášů mohou pomyslně vkládat vlastní emoce, což je také největší předností dokumentární inscenace, jež jistou nehotovost našťástí jasně překrylo právě toto sdělení. Poté se navrhuje v předzáhlí vaří a rozdává ukrajinský boršč. Nad kouřícími miskami mohou diváci diskutovat s účinkujícími o jejich trablech a o všem, co viděli. Už dlouho jsem neměl tak sytou polévku...

LUBOŠ MAREČEK

HaDivadlo, Brno – Kolektiv: Než skončí válka. Režie Max Nowotarski, dramaturgie Matěj Nytra a kolektiv, scéna Alina Bodra, hudba Jasja Sajenka, překlad Anastasiia Hoisa, fotografická intervence Marek Malúšek. Premiéra 12. prosince 2022.